

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MADANIYAT VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON DAVLAT SAN'AT VA MADANIYAT
INSTITUTINING FARG'ONA MINTAQAVIY FILIALI

PEDAGOGIKADA
ILMIY
IZLANISHLAR

ISSN 2992-9237

ILMIY JURNAL

2-TO'PLAM 1-SON
MART 2024

QQ'QON

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MADANIYAT VAZIRLIGI

O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN’AT VA MADANIYAT INSTITUTINING
FARG‘ONA MINTAQAVIY FILIALI

PEDAGOGIKADA ILMIY IZLANISHLAR

ISSN 2992-9237

ILMIY JURNAL

VOLUME 2 ISSUE 1 / MART 2024

QO‘QON

Editor in chief

Gapurov Mirmuxsin Kamoldinovich

Associated Professor

Executive Secretary

Turgunbaev Rashid Muxtorovich

Corrector

Asqarova Munajat Husanovna

Editorial board

Z.Kholmatova

Namangan State University, Doctor of

Philosophy in Pedagogical Sciences

I.Kirgizov

Candidate of Pedagogical Sciences, Fergana

State University

M.Bashmanov

Fergana Regional Branch of Uzbekistan State

Institute of Arts and Culture, Candidate of

Pedagogical Sciences, Associate Professor

I.Habibjonov

Fergana Regional Branch of Uzbekistan State

Institute of Arts and Culture, Doctor of

Philosophy in Philology (PhD)

B.Shamsiddinov

Kokand State Pedagogical Institute, Doctor of

Philosophy (PhD)

E.Qabilova

Kokand State Pedagogical Institute, Associate

Professor

M.Umarova

Kokand State Pedagogical Institute, Associate

Professor

A.Ziyayev

Kokand State Pedagogical Institute, Associate

Professor

M.Khushnazarova

Kokand State Pedagogical Institute, Associate

Professor

A.Sattarov

Fergana regional branch of Uzbekistan State

Institute of Arts and Culture

B.Kadirov

Kokand State Pedagogical Institute, Doctor of

Philosophy (PhD)

Z.Ernazarov

Kokand State Pedagogical Institute, Doctor of

Biological Sciences (PhD)

Bosh muharrir

G'apurov Mirmuxsin Kamoldinovich

Dotsent

Mas'ul kotib

Turg'unboev Rashid Muxtorovich

Musahhix

Asqarova Munajat Husanovna

Tahririyat

Z.Xolmatova

Qo'qon davlat pedagogika instituti,

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

I.Kirgizov

Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika

fanlari nomzodi

X.Usmonova

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat

instituti Farg'ona viloyat filiali, Pedagogika

fanlari nomzodi, Dotsent

I.Habibjonov

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat

instituti Farg'ona viloyat filiali, Filologiya

fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

B.Shamsiddinov

Qo'qon davlat pedagogika instituti, Falsafa

fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E.Qobilova

Qo'qon davlat pedagogika instituti,

Dotsent

M.Umarova

Qo'qon davlat pedagogika instituti,

Dotsent

A.Ziyayev

Qo'qon davlat pedagogika instituti,

Dotsent

M.Xushnazarova

Qo'qon davlat pedagogika instituti,

Dotsent

A.Sattarov

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat

institutining Farg'ona mintaqaviy filiali

B.Qodirov

Qo'qon davlat pedagogika instituti, Falsafa

fanlari bo'yicha falsafa doktori

Z.Ernazarov

Qo'qon davlat pedagogika instituti, Biologiya

fanlari bo'yicha falsafa doktori

Ta'sischi

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat

institutining Farg'ona mintaqaviy filiali

TABLE OF CONTENTS / MUNDARIJA

1.	Nozimaxon Ahmedova, M.M.Qurbonova MUSIQA MAKTABLARIDA DUTOR SINFI UCHUN YARATILGAN O‘QUV ADABIYOTLAR TAHLILI	5
2.	Barhayotjon Sobirjonovich Qodirov YANGI O‘ZBEKISTONDA TA‘LIM KLASTERINING NAZARIY ASOSLARI	9
3.	Azizbek Taslimboyev, Umidaxon Boltaboyeva BARKAMOL AVLODNI AQLIY, AXLOQIY, JISMONIY VA ESTETIK TARBIYALASHDA BOLALAR O‘YINLARINING AHAMIYATI	13
4.	Sultonov Dostonbek, R.Zununov BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MUSIQA FANINI O‘QITISH METODIKASI	17
5.	Roziyabonu Abdusalom kizi Khasanboyeva, Otabek Rustambek oglu Anvarov THE HEART OF A WORK OF ART IS THE ENVIRONMENT	21
6.	E.Qobilova MUSIQA ONG VA HISLAR O‘RTASIDAGI VOSITACHIDIR	28
7.	Sug‘diyona Nodirbek qizi Valijonovna, R.Utaganov KICHIK YOSHDAGI BOLALAR BILAN RAQS MASHG‘ULOTLARI OLIB BORISHNING ENG MUHIM TARTIB VA TALABLARI	32

BARKAMOL AVLODNI AQLIY, AXLOQIY, JISMONIY VA ESTETIK TARBIYALASHDA BOLALAR O‘YINLARINING AHAMIYATI

Azizbek Taslimboyev

Ilmiy rahbar: Umidaxon Boltaboyeva

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat institutining Farg‘ona mintaqaviy filiali

Annotatsiya: Milliy qadriyatlar kamolot sari yo‘l ochadi. Ushbu maqolada yoshlarni barkamol bo‘lib tarbiyalanishida milliy o‘yinlarning hamda milliy qadriyatlarning ahamiyati haqida hikoya qilinadi.

Kalit so‘zlar: milliy o‘yinlar, ma’naviy meros, urf-odatlar, bayramlar, ta’lim-tarbiya

THE IMPORTANCE OF CHILDREN'S GAMES IN THE MENTAL, MORAL, PHYSICAL AND AESTHETIC EDUCATION OF THE MATURE GENERATION

Azizbek Taslimboyev

Scientific supervisor: Umidakhan Boltaboyeva

Fergana regional branch of Uzbekistan State Institute of Arts and Culture

Abstract: National values pave the way to perfection. This article tells about the importance of national games and national values in the education of young people.

Keywords: national games, spiritual heritage, traditions, holidays, education

Har qaysi xalq yoki millatning ma’naviyatini uning tarixi, o‘ziga xos urf-odat va an’analari, hayotiy qadriyatlarisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Shuni ta’kidlash joizki, Har bir xalq uchun ma’naviy meros, madaniy boyliklar, ko‘hna tarixiy yodgorliklar muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Bugungi maqolamizda milliy xalq o‘yinlarimiz haqida hikoya qilamiz.

G.B.Plexanov to‘g‘ri ta’kidlaganidek, o‘yin - mehnat farzandi.

Mustaqillik yillarida milliy an‘ana va qadriyatlarimizni asrab-avaylab, kelajak avlodga to‘liqligicha yetkazishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda unutilib ketayotgan xalq og‘zaki ijodi namunalari, an‘ana va urf-odatlar, milliy o‘yinlar qayta tiklanmoqda. Xalq o‘yinlari azaldan ajdodlarimiz madaniy hayotining ajralmas qismi sifatida e’zozlanadi. Aksariyat o‘yinlarning ildizlari juda qadimiy bo‘lib, ular asrlar davomida xalqimiz ma’naviyatini boyitishga, ong-u tafakkuri va his-tuyg‘ularini teranlashtirishga xizmat qilgan. O‘yinlarda xalqning turmush tarzi, mehnati, yutuqlari o‘z aksini topadi. Shu bois ular yosh avlodlarni tarbiyalashda “hayot maktabi”

vazifasini o'tagan. O'yin - turli ifodali vositalar bilan ma'lum qoida yoki oldindan kelishilgan shartlar asosidagi jismoniy musobaqalar, bellashuvlar, tafakkur bahslari va ijrochilik talablaridan vujudga kelgan milliy qadriyat hisoblanadi. Abu Ali ibn Sino "Tib qonunlari" asarida kurash va jismoniy mashqlarning kishi badan tarbiyasidagi o'rni, o'yinning shifobaxsh xususiyatlari haqida to'xtalgan. Kaykovus, Umar Hayyom, Abulqosim Firdavsiy, Beruniy chavgon, shaxmat, qilichbozlik, chavandozlik kabi yuzlab o'yinlar xususida yozib qoldirgan. Alisher Navoiy asarlarida bayramlar, tantanalar, to'ylar munosabati bilan tashkil etilgan o'yinlar haqida ko'pgina ma'lumotlar bor. Ularda o'yinlarning uyushtirilishi, ijrochilari, o'tkazish qoidalari bayon etilgan.

O'yin - tarbiyalash va hordiq chiqarish vositalaridan biri. O'yin insoniyatning butun tarixi mobaynida diniy marosim, sport, harbiy va boshqa mashqlar, shuningdek, san'at, ayniqsa, uning ijro shakllari bilan qo'shib kelgan. Ma'lumki, inson o'z hayotida o'yin, o'qish, mehnat, dam olish kabi mashg'ulotlar bilan band bo'ladi. Inson hayotining dastlabki davrlarida o'yin asosiy faoliyat hisoblanadi, keyin esa u o'qish bilan baravar davom etadi, undan so'ng esa o'yin kamayib, uning o'rmini o'qish va mehnat egallaydi. Odamzod tarixining dastlabki davrlarida o'yinlar hayotda muhim o'rin tutgan. O'yinlar yordamida insoniyat o'sgan, ulg'aygan, chiniqqan, jismonan baquvvat bo'lgan, aqlan, ruhan rivojlangan, ma'naviy kamol topgan. o'zbek xalq o'yinlari avlodlarni tarbiyalashda "hayot maktabi" vazifasini o'tagan. O'yinlar yosh avlodni aqlan, ruhan va jismonanbarkamol bo'lib yetishishlarida muhim o'rin egallab kelgan.

Bolalar o'yinlari - bolalarni aqliy, axloqiy, jismoniy va estetik tarbiyalash vositalaridan biri. Ular bolalarning har tomonlama kamol topishiga katta ta'sir qiladi. O'yin vaqtida sezgi, idrok, tafakkur, xayol, xotira, diqqat, iroda, hissiyot va boshqa ruhiy jarayonlar ishtirok etadi. Bolalar o'yinlarining 3 asosiy xususiyati bor. Birinchidan, bola o'yin faoliyatini bola erkin, o'z xohishi bilan bajaradi. Ikkinchidan mazkur faoliyatning ijodiy va faolligidir. Uchinchidan, o'yin harakatlarining jo'shqinligi: bola o'yinga qiziqib ketadi, zavqlanadi, unda o'rtoqlik hissi kuchayadi. Bolalar o'yinlari mazmuniga qarab o'yinchoqli, voqeaband (sujetli), harakatli va didaktik o'yinlarga bo'linadi: 1) o'yinchoqli o'yinlar asosan maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning o'yinlaridir (soda o'yinchoqlar, mas, shiqildoq, kubiklar o'ynash; qum bilan o'ynash); 2) voqeaband o'yinlarda bolalar kattalar faoliyatiga taqlid qilishadi. Bu o'yinlar bolaning tashqi muhitidagi voqelikni aks ettiradi (mas, "bola boqish", "ovqat pishirish", "bog'cha-bog'cha" o'ynash va b.) Bolalar ulg'aygan sari ularning voqeaband o'yinlari ham murakkablasha boradi; 3) harakatli o'yinlarni bolalar yakka-yakka yoki birgalikda bajaradilar (mas, koptok o'ynash, tez yugurish va b.) Bu o'yinlar maktab yoshidagi bolalarga ayniqsa foydalidir: bolalar sog'lig'ini mustahkamlaydi, ularni irodali qilib tarbiyalashga yordam beradi. Bolalarning sport

o'yinlari ham harakatli o'yinlardandir; 4) didaktik o'yinlarni tarbiyachilar o'ylab topadi. Bu o'yinlar bog'chalarning katta guruhlarida tarbiyalanadigan va boshlang'ich sinflarda o'qiydigan bolalarga mo'ljallanadi (mas, tabiiy-ilmiy mavzularga, chet tili so'zlarini eslab qolishga oid va h.k.). Bu o'yinlar bolalarda sezgi, idrok, diqqat, xotira, zehn kabi sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bolani sog'lom va baquvvat bo'lib o'sishiga imkon beradi.

Milliy o'yinlar tarixini o'rganishda Mahmud Koshg'ariyning "Devoni lug'otit turk" asarining o'rni beqiyos. Asarda xalq o'yinlarining bir yuz ellikdan ziyod turi tilga olingan. Jumladan, "qorang'uni" (qorong'ida qo'rg'on olish), "bandol" (asir olish), "o'tish-o'tish" (davra o'yini), "chavgon" (to'p o'yini), "o't bandal" (tayoq o'yini), qilichbozlik, nayzadorlik va boshqa o'yinlar haqida ham ma'lumot beriladi. Lug'atda izoh berilgan o'yinlarning bir nechtasi hozirgi kunda ham bolalar uchun qiziqarli mashg'ulot sanaladi. "Alpomish" dostoni xalq o'yinlarini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Unda kurash, ot, poyga, uloq, nayza sanchish, kamondan o'q otish, qilichbozlik, merganlik kabi o'yinlar negizida mardlik, jangovarlik, oriyat, matonat, ma'naviy va jismoniy komillik kabi fazilatlar o'z ifodasini topgan. Doimiy o'tkaziladigan o'yinlar bilan birga har bir faslga xos o'yinlar ham mavjud. Masalan, bahorda daraxtlar uyg'onib, tollar kurtak chiqarganda - "tol bargak", dala gullari ochilganda - "gul o'yini", pishiqchilik paytida danak, yong'oq o'yinlari, arg'imchoq uchishlar sevib o'ynalgan. Kech kuz, qishda yog'ingarchilik boshlanib, yer yumshaganda qoziq, oshiq, tosh o'yinlar odat tusiga kirgan. Qor yoqqanda "qorxat", "qorbo'ron", yomg'ir yoqqanda "yomg'ir yog'aloq", kuchli shamol esganda "bo'ron-bo'ron", sovuq o'z kuchini ko'rsatganda barcha sandal atrofida yig'ilib, "topishmoqtop", "tez aytish", "kim aytdi" kabilar o'ynalgan. Kech kuzdan to bahorgacha "uloq-ko'pkari" musobaqalari o'tkazilgan. Qadimdan yurtimizda to'y-tomoshalar, bayramlar xalq o'yinlari bilan yanada fayzli, ko'tarinki ruhda o'tgan. Xususan, eng ommaviy bo'lgan milliy o'yinlardan uloq-ko'pkari va kurash to'y va bayramlarning sevimli tomoshasiga aylangan. Xalq orasida kurash tushuvchi kuchli odamlar juda hurmat qilingan, atrofdagilar ularga havas bilan qaragan. Shuning uchun belini bog'lab kurash tushadigan polvonlar xalq shodiyonalarining ardoqli mehmoni sanalgan. Xalqimiz har yili Navro'z ayyomini katta shod-u xurramlik bilan kutib oladi. Ana shu bayram kunlari an'anaga ko'ra ko'pkari, varrak uchirish, halinchak uchish kabi turli o'yinlar o'ynaladi. Dala-yu qirlarda, bog'-u rog'larda xalq sayillari qizigandan qiziydi. Mustaqillik yillarida urf-odatlarimiz nafaqat asl qiyofasiga qaytdi, balki mazmunan boyidi va yanada sayqal topdi. Ayni vaqtda bayramlarimizda kuy-qo'shiqlar, folklor-etnografik jamoalarning chiqishlari, lapar, o'lan, alla ohanglari, milliy xalq o'yinlari uyg'unlashtirilib ijro etilmoqda. Xalq o'yinlari kishiga o'zgacha xushnudlik ulashadi, insonning kayfiyatiga ijobiy ta'sir etadi. U yoshlarning jismoniy, aqliy, axloqiy rivojlanishida, kuchli, chaqqon, topqir, farosatli, mard insonlar bo'lib

kamol topishida katta ahamiyat kasb etadi. O'zbek xalqining betakror samimiyatini o'zida aks ettiruvchi urf-odat va marosimlarimiz qadimiy madaniyatimizning go'zalligini namoyon etuvchi bir ko'zgudir.

Sunday ekan, sog'lom va barkamol avlodni ham jismonan, ham ma'nan barkamol etib tarbiyalashda milliy merosimiz va milliy o'yinlardan foydalanishimiz maqsadga muvofiqdir.

Milliy o'yinlar bolalar hayotida shunday ahamiyat kasb etadiki, ularga qarab bolaning shaxsiyati, xarakteri, dunyoqarashi, mayllari, qobiliyatlarini aniqlash mumkin. Demak, xalq o'yinlarining tarbiyaviy ahamiyati katta, shu boisdan ham murabbiylar o'quv-tarbiyaviy jarayonda ulardan foydalana bilishlari maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M. Jo'rayev. "Folklorshunoslik asoslari". O'quv qo'llanma. T. "Fan" nashriyoti. 2009 yil.
2. S. Yo'ldosheva. "Folklor - etnografik jamoalar metodologiyasi" T. "Navro'z" nashriyoti. 2014 yil.
3. S. Xudoyberganov. "So'z va soz ustasi." Toshkent. "Ilm ziyo" 2014 yil
4. "XX asr o'zbek xalq og'zaki ijodi" antologiyasi. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi". Toshkent - 2017 yil
5. Boltaboyeva U. Aktyorning so'z ustidagi ijodi, nutq harakatiga erishish omillari haqida maqola. "Sharq san'ati va madaniyati" ilmiy-metodik jurnali 4-JIM 1-son / 2023-yil FEVRAL
6. Boltaboyeva U. Nutq san'atining xususiyatlari: muammo va yechimlari // Sharq san'ati va madaniyati. - 2020 yil.